

Турган О. Д., Гребенюк Т. В. Універсальні категорії в системі літературного твору (модерністська та постмодерна світоглядно-художні парадигми): Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – 292 с.

Кожна літературна епоха має своє унікальне, неповторне обличчя, яке формується не тільки сукупністю написаних, вербальних текстів, а й системою значень, уміщених у цих текстах “поміж рядками”, – культурними кодами (символами, знаками), що несуть у собі, можливо, і ключі до адекватного розуміння цієї епохи. Такі значення, хоча й актуалізуються в межах певної епохи, надчасові, адже вони мають свої витoki в соціокультурному досвіді минулого і, безперечно, надалі втілюватимуться в національній художній традиції. Без усвідомлення наявності цих кодів у класичному чи сучасному тексті ми не можемо зрозуміти всіх інтенцій твору, що закладені в текст самим автором чи світоглядно-естетичною системою його доби (у такому випадку епоха промовляє через несвідомий творчий порив митця). Монографія Ольги Турган і Тетяни Гребенюк “Універсальні категорії в системі літературного твору (модерністська та постмодерна світоглядно-художні парадигми)” пропонує підхід до вирішення складного завдання пошуку та аналізу цих інваріантних смислових кодів і знаків, що категоріально реалізуються то як образи-символи, речовинні реалії, то як архетипи, то як мотиви творів.

Як у першому (“Художній світ творів літературного модернізму: універсально-культурний аналіз”), так і у другому (“Універсально-культурні дослідження художнього тексту в постмодерній світоглядно-художній парадигмі”) розділах монографії спостерігаємо органічне поєднання теоретичного матеріалу з репрезентативним аналізом конкретних літературних творів. Змістова єдність книжки забезпечується за рахунок спільної методології (“універсально-культурний аналіз”) та об’єкта наукового дослідження, що докладно проаналізовано у вступній частині “Універсальні категорії в літературному творі”. Цілісність розвідки також впливає

зі взаємодоповнення досліджуваних категорій: у першому розділі більша увага приділяється інваріантам-образам, а у другому – інваріантним мотивам. Підхід до аналізу художнього матеріалу здійснюється з урахуванням особливостей рецептивного аспекту функціонування культурних універсалій (художня рецепція зооморфних образів, апокаліптичних мотивів тощо).

Аналізуючи запропоновані інваріантні категорії, авторки монографії беруть до уваги соціокультурну специфіку сучасності як відправну точку для розгляду художнього матеріалу. При дослідженні інваріантів межі ХІХ – ХХ ст. це реалізується у герменевтичному наближенні до епохи для кращого розуміння її “знаків”, а при вивченні універсалій літератури сьогодення окреслює включеність реципієнта в її етико-естетичну парадигму. Подекуди це знаходить свій вияв у зіставленні універсалій одного змістового ряду, як-от суміш пантеїзму, поганства та християнства в художньому світі “Лісової пісні” або сплав язичницьких і християнських тлумачень гріха у творах М. Матіос. Виразна паралель проводиться між утіленням протетичних мотивів і образів у художніх системах обох аналізованих епох: Лесин діалог Гелена та Кассандри обґрунтовує напруженість звучання аналогічної проблеми в “Інопланетянці” О. Забужко.

Заслуговує на схвалення те, що О. Турган і Т. Гребенюк досліджують художній матеріал світоглядно-естетичних систем у широкому контексті творів світової літератури відповідних епох, а також античної та народно-національної традицій словесної художньої творчості. Так, наприклад, специфіка текстової реалізації таких універсалій, як бенкет, дім, доля у творчості Лесі Українки простежується переважно в контексті міфології та художньої творчості

Давньої Греції; форми Еросу, лісовий космос та художнє втілення природних стихій розглядаються крізь призму усної народної творчості, а особливості експлікації мотиву всесвітнього потопу в сучасній прозі подаються на тлі світової міфологічної традиції та творів сучасної зарубіжної літератури.

Книжка призначена насамперед для науковців і студентів-філологів, однак може привернути увагу й ширшого кола читачів – усіх, хто цікавиться українською літературою аналізованих епох, а також українською і світовою культурою,

феноменами міфу, символу, архетипу та їх впливом на рецепцію художніх явищ.

Рецензована праця водночас несе в собі потенціал для подальших досліджень у межах запропонованого методу, наприклад, у напрямку укладання його цілісної теоретичної бази, розширення корпусу аналізованих текстів, експансії в інші літературні епохи.

м. Кам'янець-Подільський

Микола Васьків

У ПОШУКАХ НОВОЇ ЕПІЧНОСТІ

Васьків М. С. Романні форми в українській літературі 1920–30-х років: Монографія. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2009. – 325 с.

Рецензоване дослідження цікаве в кількох вимірах. По-перше, це, здається, перша концептуальна студія в українському літературознавстві, цілковито присвячена не романові, а романним формам, романному типові мислення в літературі. По-друге, стратегічно монографія спрямована на висвітлення та інтерпретацію цілком забутих та маловідомих художніх творів, чим суттєво доповнює усталене бачення літературного процесу доби Розстріляного Відродження. По-третє, книжка Миколи Васьківа має свою оригінальну “внутрішню драматургію” несподіваних поетикальних спостережень, концептуальних уточнень, інтерпретаційної полеміки. До того ж вага дослідження збільшується завдяки тому, що воно несе в собі значний культурологічний сенс: науковець на прикладі художньої літератури продемонстрував нам, як унаслідок глибинних соціальних, культурних та ментальних змін доби Революції відбувся кардинальний зсув позитивного змісту в естетичній свідомості нації.

Нова книжка М. Васьківа стала продовженням його ранішої монографії

“Український роман 1920-х – початку 1930-х років: генерика й архітектоніка” (Кам'янець-Подільський, 2007), в якій автор об'ємно висвітлив і проаналізував естетичні відкриття головних українських романістів періоду міжвоєнної доби, приділивши водночас багато уваги і складній проблематиці їхніх творів. Читач зміг побачити широку панораму стрімкої, поліфонічної еволюції української романістики із засвоєнням нею західноєвропейського естетичного досвіду, опанування елементами модерністської поетики і створенням атмосфери інтелектуального змагання в дусі нового національного самоствердження.

У монографії “Романні форми в українській літературі 1920-1930-х років” автор більше місця відвів вивченню теорії роману (цій темі присвячений перший розділ “Жанрові параметри роману, його межі й можливості”). Дослідник уважно систематизує, зіставляє теоретичні узагальнення про роман світових класиків (Г. Геґеля, Х. Ортеґи-і-Гассета, М. Бахтіна, Х. Л. Борхеса, Р. Барта, Х. фон Додерера, В. Шкловського,